שְׁמַשַּׁלְּתוּ בְּדִבְרִים– מפתה אותו ומדברת ללבו, לְפִיכָךְ הַקְּדִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּיבּוּד אָב כִּיבּוּד אֵם כדי לזרז את האדם לכבד אף את אביו. וְגָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהִבִּין מִתְּיֵרֵא מֵאָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ מִפְּנֵי שֶׁמְּלַמְּדוֹ תּוֹרָה ומייסרו כדי שילך בדרך הישר, לְפִיכָךְ הַקְּדִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹרָא הָאֵם לְמוֹרָא הָאָב כדי לזרז את האדם לירא אף מאמו.

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – שונה הברייתות שנה ברייתא לפני רב נחמן, וכך נאמר בה: בְּזְמַן שֶׁאָדָם מְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, כביכול אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָפָה עָשִׂיתִי שֶׁלֹּא דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם, שֶׁאִלְמָלֵי דַּרְתִּי בֵּינֵיהֶם צִיעֲרוּנִי – היו מצערים אף אותי.

הגמרא מביאה מאמרים בענין מציאות ה'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה בְּסֵתֶר, הרי זה כְּאִילּוּ הוֹחֵק רַגְלֵי שְׁכִינָה ואומר שאינה נמצאת בארץ, ולפיכך הוא מסתיר את עצמו בעת עשית העבירה. אך השכינה נמצאת בכל מקום, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו א) כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי' – כביכול כסאי מונח בשמים, והארץ משמשת בשרפרף להניח עליו את רגלי. כלומר, שכינתי נמצאת בכל מקום, בשמים ובארץ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אָמוּר לְאָדָם שֶׁיְּהֵלֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּקוֹמָה זְקוּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר על הקב"ה (שם ו ג) 'מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ', הזוקף את קומתו נראה כדוחק את רגלי השכינה ואומר שאין לה מקום שם. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לֹא מָסְגֵי – לא היה מהלך אַרְבַּע אַמּוֹת בְּגִילּוּי רֹאשׁ – ללא כיסוי לראשו. משום שֶׁכְּינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי, ואין מן הראוי לעמוד לפניו בגילוי ראש.

שָׁאַל בֶּן אַלְמָנָה [־יתום מאב] אַחַת אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מה הדין במקרה שֶׁאִבָּא אוֹמֵר לִי הַשְׁקִינִי מַיִם, וְאִמָּא אף היא אוֹמֶרֶת לִי הַשְׁקִינִי מַיִם, אֵיזֶה מֵהֶם קוֹדֵם – את מי מהם עלי להקדים ולכבד. אָמַר לֵיהּ, הַנַּח כְּבוֹד אִמְּךָ וַעֲשֵׂה תחילה את כְּבוֹד אָבִיךָ, כיון שֶׁאַתָּה וְאִמְּךָ חַיָּבִים בְּכִבּוּד אָבִיךָ, כלומר אף אמך חייבת בכבוד אביך לפי שהוא בעלה, ומכיון שכן כבוד אביך קודם. בָּא אותו יתום לְפָנַי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ושאל אותו את השאלה ששאל את רבי אליעזר, אָמַר לוֹ כָּךְ – השיב לו רבי יהושע כפי שהשיב לו רבי אליעזר, שכבוד האב קודם לכבוד האם. אָמַר לוֹ – הוסיף היתום ושאל את רבי יהושע, רַבִּי, נִתְנַגְּשָׁה מַהוּ – אם התגרשה האם, שאינה חייבת עוד בכבוד האב, את מי מהם עלי להקדים ולכבד במקרה שכזה. אָמַר לֵיהּ, מְבֵין רִיסֵי עֵינֶיךָ [־השערות שעל העפעפים] נִיכָּר שֶׁבֶּן אַלְמָנָה אַתָּה, כי מרוב הבכי על מות אביך, נשרו ריסי עיניך. ואם כן, אינך שואל שאלה זו כדי לקיימה הלכה למעשה, אלא ללימוד גרידא. והתשובה לשאלך היא, הַטֵּל לֶחֶן מַיִם בְּסֵפֶל – הנח לפניהם מים בכלי גדול [שיש בו כדי שתית שניהם], וְקַעֲקֵע לֶחֶן בְּתַרְנְגוֹלִין – וקרקר להם כמו שמקרקרים לתרנגולים שיבואו לשתות. כלומר, הנח לפניהם בשוה, ואל תקדים אחד לזולתו.

דָּרַשׁ עוּלָּא רַבָּה [הגדול] אַפֵּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה – על פתח בית הנשיא, מַאי דִּכְתִיב (תהלים קלח ד) 'יוֹדוּךָ ה' כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ', שכן יש לדייק ש'מַאֲמַר פִּיךָ' בלשון יחיד לֹא נֶאֱמַר כאן אֶלָּא 'אִמְרֵי פִיךָ' בלשון רבים, ומשמע שרק לאחר שמעו מלכי האומות דברים רבים הודו לה' על דבריו, וחזרו בהם ממה שסברו בתחילה. אלא כך פירושו, שֶׁכְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בהר סיני את הדברות (שמות כ ב־ג) 'אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים', אָמְרוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלְּכָבוֹד עַצְמוֹ הוּא הוֹרֵשׁ – כדי שיכבדוהו לפיכך הוא מצוה על קיום המצוות. אך כֵּיוָן שֶׁאָמַר 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ', חָזְרוּ וְהוֹדוּ לְמַאֲמָרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. כי אם חייב אדם לכבד את אביו ואמו, כל שכן שהוא חייב בכבודו של הקב"ה, שאף הוא שותף בבריאתו כאביו ואמו, וחייו ומותו מסורים בידו. רָבָא אָמַר מֻחְכָּא – מכאן נלמד שמחמת הדברות האחרונות הודו האומות לה' על דבריו, שנאמר (תהלים קיט קס) 'רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת', ונקשה, וכי רֹאשׁ דְּבָרְךָ בלבד הם אמת, וְלֹא סוֹף דְּבָרְךָ. אֶלָּא כוונת הפסוק לומר שמִּסּוֹף דְּבָרְךָ [מהדברות האחרונות] נִיכָּר שֶׁאַף רֹאשׁ דְּבָרְךָ [הדברות הראשונות] הן אֱמֶת.

לאחר שהביאה הגמרא שאומות העולם מודים במצות כיבוד אב ואם, היא מביאה מעשיות בהקשר לכך. בְּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב עוּלָּא – שאלו בני הישיבה את רבי עולא, עַד הֵיכָן חייב אדם להשתדל בכִּיבּוּד אָב וָאֵם. אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ – לכו והתבוננו מָה עָשָׂה עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד בְּאַשְׁקְלוֹן וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ, וממנו תלמדו עד כמה יש להשתדל במצוה זו. שכן פַּעַם אַחַת בִּקְּשׁוּ חֲכָמִים פְּרַקְמַטְיָא – לקנות סחורה ממנו בְּשִׁשִּׁים רִיבּוֹא שָׁכָר – שיכול היה להרויח בה שש מאות אלף דינרי זהב. וְהָיָה מַפְתֵּחַ התיבה [שבה היתה מונחת הסחורה] מוּנָּח תַּחַת מְרַאֲשֹׁתָיו שֶׁל אָבִיו שהיה ישן, וְלֹא צִיעֲרוֹ להעירו משנתו כדי ליטול את המפתחות.

מעשה נוסף שאירע עם דמא בן נתינא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַד הֵיכָן כִּיבּוּד אָב וָאֵם. אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ מָה עָשָׂה עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד לְאָבִיו בְּאַשְׁקְלוֹן וְדָמָא בֶּן נְתִינָה שְׁמוֹ. שִׁבְּקֵשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים שימכור להם אֲבָנִים לְאֵפּוֹד – לחושן שעל האפוד בְּשִׁשִּׁים רִיבּוֹא שָׁכָר, וְרַב כַּהֲנָא מַתְנִי שבקשו ממנו אבנים בְּשִׁמּוֹנִים רִיבּוֹא שכר, וְהָיָה מַפְתֵּחַ התיבה מוּנָּח תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל אָבִיו וְלֹא צִיעֲרוֹ. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת – כעבור שנה, נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁכְרוֹ של דמא בן התינא, שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ פָּרָה אֲדוּמָּה בְּעֶדְרוֹ, ששוויה רב. נִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ – אצל דמא, ובקשו לקנות ממנו את הפרה האדומה. אָמַר לָהֶם דמא לחכמים, יוֹדֵעַ אֲנִי בָּכֶם שֶׁאִפִּילּוּ אִם אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם כָּל מָמוֹן שֶׁבָּעוֹלָם – ממון רב, אַתֶּם נוֹתְנִין לִי בעבורה. אֶלָּא אף על פִּי כֵן אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא אוֹתוֹ מָמוֹן שֶׁהִפְקַדְתִּי בְּשִׁבְיל כִּבּוּד אַבָּא כאשר כיבדתיו ולא הערתי אותו כדי למכור לכם את האבן שביקשתם.

וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, משכרו של דמא בו נתינא עבור מצות כיבוד אב, אנו למדים על שכרן של בני ישראל כשמקיימים מצוות. מאחר ומַה מִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה על קיום המצוות וְעוֹשֶׂה, כָּךְ הקב"ה נותן לו שכר, וכדמא בן נתינא שקיבל שכר רב על מצות כיבוד אב שאינו חייב בה, מִי שֶׁמְּצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, דהיינו ישראל, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שיקבל שכר רב על קיום המצוות. הגמרא מבארת שרבי חנינא אמר כך לשיטתו, דְּאָמַר רַב חֲנִינָא, גָּדוֹל שכרו של מִי שֶׁמְּצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה יותר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה. אָמַר רַב יוֹסֵף, מֵרִישׁ – מתחילה, לפני ששמעתי את דברי רבי חנינא, הֲוָה אָמֵינָא הייתי רגיל לומר שמַאן דַּהֲוָה אָמַר לִי – מי שיוכיח ויאמר לי הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר (בב"ק פו.) סוּמָא פָּטוּר מִן הַמִּצְוֹת, עֲכִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן – אעשה סעודה לחכמים, דְּהָא לֹא מִיפַּקְּדִינָא וְהָא עֲבִידְנָא – שהרי איני חייב במצוות [שכן רב יוסף היה סומא] ואע"פ כן אני מקיימן. אבל הַשְׁתָּא דְּשָׁמְעֵיתָא לְהָא – כעת, לאחר ששמעתי את זאת, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא גָּדוֹל מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, אם כן אַדְרַבָּה אעשה להיפך, שמַאן דְּאָמַר לִי דְּאִין הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה אלא סומא חייב בכל המצוות, וממילא אף אני חייב בהם, אזי עֲכִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן.

הגמרא מממשיכה לספר על דמא בן נתינא, ומביאה מעשה מכיבוד אם שלו. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי – כאשר הגיע רב דימי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, שפַּעַם אַחַת הָיָה דמא לָבוּשׁ סִירְקוֹן שֶׁל זָהָב – בגד משי רקום בחוטי זהב, וְהָיָה יוֹשֵׁב בֵּין גְּדוֹלֵי רוֹמִי, וּבָאתָה אִמּוֹ וְקָרְעָתוּ את מלבושו מִמֶּנּוּ, וְטָפְחָה לוֹ – והכתה אותו עַל רֹאשׁוֹ, וְיָרְקָה לוֹ בְּפָנָיו וְלֹא הִכְלִימָהּ על מעשיה.

תָּנֵי – שנה אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, יֵשׁ פעמים, שהבן מַאֲכִיל לְאָבִי פַּסְיוֹנִי – עוף יקר ושמן ממין השליו, וְאף על פי כן הוא טוֹרְדוֹ – טורד את עצמו מִן הָעוֹלָם, כלומר הוא נענש. וכגון, שנותן זאת לאביו בכעס ובצרות עין. וְכֵן להיפך, יֵשׁ פעמים שהבן מַטְחִינוֹ – נותן לאביו לטחון בְּרֵיחַיִם, שהיא מלאכה קשה,

וּמְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא – ומקבל שכר טוב בעולם הבא. לפי שהוא מכבדו ומנחמו על שהטיל עליו את המלאכה מפני צורך השעה כי אינם יכולים להתפרנס בלא זה.

הגמרא מביאה מעשה להוכיח שאפילו אדם גדול ותלמיד חכם חייב בכבוד הוריו:

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אדם המכבד את אביו כְּגוֹן – כפי שמכבד אֲבִימִי בְּרֵי – בני, קַיָּים מִצְוַת כִּיבּוּד בראוי. כיצד היה אבימי מכבד את אביו, חַמְשָׁה בְּנֵי תְּמֵכֵי הֲוָה לֵיהּ לַאֲבִימִי בְּחַיֵּי אָבִיו – חמישה בנים שנסמכו להוראה היו לו לאבימי בחיי אביו, וְאַף על פִּי כֵן כִּי הֲוָה אָתָא – כאשר היה בא רַבִּי אַבָּהוּ לבית בנו וְקָרֵי אַבָּבָא – וקורא לו על השער, היה אבימי רָהִיט וְאָזֵיל וּפָתַח לֵיהּ – רץ ופותח לו בעצמו ואינו מניח לאחד מבניו לפתוח במקומו. וְאָמַר תוך כדי מרוצתו 'אֵין אֵי – כן כן', כלומר אפתח אפתח, כדי שידע אביו ששמע את קריאתו, וכך היה אומר עַד דְּמָטֵאי הָתָם – עד שהגיע לפתח הדלת. יוֹמָא חַד אָמַר לֵיהּ אַשְׁקְיֵן מַיָּא – יום אחד, ביקש רבי אבהו מבנו 'השקיני מים', וַאֲהַדְּרֵיתֵי לֵיהּ – עד שאבימי הביא לפניו את המים נִמְנֵם רבי אבהו. נָחִין – התכופף אבימי, קָאֵי עֲלֵיהּ עַד דְּאִיתְּעַר – וכך עמד לפניו עד שהתעורר, כדי שיהיה מוכן להגיש לו את מבוקשו מיד. באותו זמן שעמד בכופף לפני אביו אִיסְתַּיְיעָא מִילְּתֵיהּ – נעזר בידו הדבר, כלומר זכה להארה מן השמים, וְדָרַשׁ אֲבִימִי מזמור אחד שבספר תהלים שלא ידע לפרשו מקודם, והוא (תהלים עט א) 'מִזְמוֹר לְאָסָף'.

הגמרא מותר לבן לקבל שירות מהוריו המתכבדים בכך:

אָמַר לֵיהּ [־שאל אותו] רַב יַעֲקֹב בַּר אֲבוּהּ לְאַבַּיֵי, כְּגוֹן אֲנָא – מה יעשה אדם כמוני, דְּעָד דַּאֲתֵינָא מִבֵּי רַב – שכאשר אני שב מבית המדרש, אֲנָא מַדְלֵי לִי כָּסָא – אבי מרים [מגיש] לי כוס וְאָמְנָה מְזָנֵּה לִי – מוזגת לי לתוכו. הֵיכִי אֵיעֲבֵיד – כיצד אעשה, האם אקבל מהם שירות זה. אָמַר לֵיהּ אביי, מעיקר הדין יכול אתה לקבל מהם, כי הם עושים לך זאת מרצון, אך במקרה שלך מֵאֲמָךְ קַבֵּיל וּמֵאֲבוּךְ לֹא תְּקַבֵּל, דְּכִיוָן דְּבַר תּוֹרָה הוּא – מאחר והוא תלמיד חכם, יש לחוש שמא חָלְשָׁה דַּעְתֵּיהּ – תהיה לו חלישות הדעת אם תקבל ממנו שירות.הגמרא מביאה מעשיות מזהירות חכמים במצוות כיבוד אב ואם:

רַבִּי טַרְפוֹן, הָוָה לֵיהּ הַהִיא אִמָּא – היתה לו אמא זקנה, שהיתה רגילה דְּכָל אִימַּת דַּהֲוַת בָּעְיָא לְמִיסַּק לְפוֹרְיָא – שבכל עת שביקשה לעלות למיטתה, נָחִין וְסָלִיק לָהּ – היה רבי טרפון מתכופף כדי להעלות אותה על גבו. וְכָל אִימַּת דַּהֲוַת נָחִית – ובכל עת שהיתה יורדת ממיטתה, נָחֲתַת עָלָיו – היה מתכופף ואמו ירדה על גבו. אָתָא וְקָא מְשַׁתַּבַּח בֵּי מִדְרָשָׁא – בא והשתבח בבית המדרש על שהוא מקיים מצות כיבוד אם בהידור, אֲמְרֵי לֵיהּ – אמרו לו חכמים לרבי טרפון, על אף טרחתך עֲדַיִין לֹא הִגַּעְתָּ לקיים אפילו לַחֲצִי ממצות כִּיבּוּד שציוותה התורה, כְּלוּם זָרְקָה אַרְנָקִי בְּפָנֶיךָ לַיָּם וְלֹא הִכְלְמָתָּהּ – וכי האם אירע פעם שזרקה אמך ארנק ובו מעות לתוך הים ונמנעת מלביישה על כך.רַב יוֹסֵף, כִּי הֲוָה שָׁמַע קָל כַּרְעָא דְּאִמֵּיהּ – כאשר היה שומע את קול פסיעותיה של אמו שמתקרבת לעברו, התרומם ממקומו וְאָמַר 'אֵיקוּם מִקַּמֵּי שְׁכִינָה דְּאָתְיָא – אעמוד מלפני השכינה שבאה הנה'.אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַשְׁרֵי מִי שֶׁלֹּא חָמָאן – אשרי מי שלא ראה את אביו ואת אימו, שמתו קודם שגדל. כיון שקשה מאוד לכבדם כפי הנדרש, וכשאדם נכשל הרי הוא נענש. אומרת הגמרא, שעל עצמו אמר זאת רַבִּי יוֹחָנָן, שכן כִּי עַבְרִתּוּ אִמּוֹ – כשהתעברה אמו מֵת אָבִיו, ולאחר שִׁילְּדַתּוּ מֵתָה אִמּוֹ. וְכֵן אַבַּיֵי, אף הוא לא ראה את הוריו מימיו. מקשה הגמרא, אֵינִי – וכי אכן לא ראה אביי את הוריו, וְהָאָמַר אַבַּיֵי והרי אביי אמר הרבה פעמים 'אָמְרָה לִי אֵם', ומשמע שהכיר את אמו. מתרצת הגמרא, הַהִיא מַרְעִינְתֵּיהּ הֲוָאי – כוונת אביי היתה לאומנת שגידלה אותו, וכינה אותה 'אם'.

רַב אַסִּי, הָוָה לֵיהּ הַהִיא – היתה לו אִמָּא וְקֵינָה, יום אחד אָמְרָה לֵיהּ בְּעֵינָא – אני רוצה תַּכְשִׁיטִין, עֲבַד לָהּ – עשה לה רב אסי כבקשתה. שוב אמרה לו בְּעֵינָא נַבְרָא – אני רוצה להינשא לבעל, השיב לה רב אסי נְיֵיעַן לָךְ – אעיין ואחפש עבורך. אך היא המשיכה וביקשה בְּעֵינָא נַבְרָא דְּשַׁפִּיר כְּוָתָךְ – אני רוצה בעל שיהא יפה ונאה כמותך. מכיון שהבחין רב אסי שנטרפה דעתה וחשש שלא יוכל לכבדה בראוי, שַׁבְקָהּ וְאָזַל לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל – עזב אותה ועלה לארץ ישראל. לאחר שהגיע שָׁמַע דְּקָא אָזְלָה אֲבַתְרֵיהּ – שאמו יצאה אף היא לבא אחריו לארץ ישראל. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – בא רב אסי לפני רבי יוחנן, וְאָמַר לֵיהּ מַהוּ לָצֵאת מֵאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ – האם הדבר מותר. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, אָסוּר. הוסיף רב אסי ושאל, לְקֻרַאת אִמָּא מַהוּ – האם מותר לצאת לחו"ל כדי לקבל את פני אמי. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, אֵינִי יוֹדֵעַ. [אַתְרַח] פּוּרְתָּא – המתין רב אסי מעט, וְהָדַר אָתָא – חזר ובא לפני רבי יוחנן לשאול שוב האם הוא יכול לצאת מהארץ לחוץ לארץ לקראת אמו. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, אַסִּי, נְתְרַצֵּית לָצֵאת – אני מבין שברצונך לצאת ולשוב לבבל, אברכך שהַמָּקוֹם יְחַזֵּירְךָ עד מקומך לְשָׁלוֹם. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – בא רב אסי לפני רבי אלעזר וְאָמַר לֵיהּ – ושאלו, האם חַם וְשָׁלוֹם דִּלְמָא מִירְתַּח רָתַח – שמא חלילה רבי יוחנן כועס עלי שהפצרתי בו להתיר לי לצאת לחו"ל. אָמַר לֵיהּ – שאל רבי אלעזר את רב אסי, מַאי אָמַר לָךְ – כיצד השיב לך רבי יוחנן. אָמַר לֵיהּ רב אסי, כך השיב לי רבי יוחנן 'הַמָּקוֹם יַחֲזִירְךָ לְשָׁלוֹם'. אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לרב אסי, וְאִם אִיתָא דְּרִתַּח לֹא הֲוָה מְבָרֵךְ לָךְ – אם אכן רבי יוחנן היה כועס עליך הרי שלא היה מברך אותך, ומכיון שבירך אותך משמע שאינו מקפיד. אַדְּהָכִי וְהָכִי – בעוד שרב אסי יצא לקראת אמו ועדיין לא הספיק לקבל את פניה, שָׁמַע לַאֲרוֹנָא דְּקָאתֵי – שמע שנפטרה בדרך וארונה בא לארץ ישראל. הצטער רב אסי וְאָמַר, אִי יָדֵעְנָא – אילו ידעתי לפני שיצאתי שהיא נפטרה, לֹא נָפְקֵי – לא הייתי יוצא מארץ ישראל.

הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדיני כיבוד אב ואם: תָּנוּ רַבָּנָן, מְכַבְּדוֹ הבן את האב בְּחַיָּיו, וּמְכַבְּדוֹ גם בְּמוֹתוֹ, שלא פסקה מצות כיבוד במות האב. מכבדו בְּחַיָּיו כֵּיצַד, הַנִּשְׁמָע בִּדְבַר אָבִיו לְמָקוֹם – שמבקש דבר מאנשי מקום, ויודע שאנשי המקום מכבדים את אביו וישמעו לו אם יבקש הדבר לצורך אביו, לֹא יֹאמַר שָׁלְחוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי, או מַהֲרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי, או פַּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל עַצְמִי, ואפילו אם הוא יודע שישמעו לו גם אם יבקש בזכות עצמו, אֶלָּא יאמר את פּוֹשְׁחוֹ בִּשְׁבִיל אַבָּא, דהיינו שיאמר שלחוני ומהרוני בגלל אבי שהוא צריך אותי. אבל אם לא יעשו רצונו אלא כאשר יבקש מהם את בקשותיו בשביל עצמו, לא יבקש בשם אביו, שעל ידי סירובם יתגנה אביו. מכבדו בְּמוֹתוֹ כֵּיצַד, הָיָה הבן אוֹמֵר דָּבָר שְׁמוּעָה מִפִּיו של אביו לאחר מותו, לֹא יֹאמַר 'כָּךְ אָמַר אַבָּא', אֶלָּא יאמר 'כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרֵי הַיְינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ', כלומר, שיבוא עלי הרע שראוי לבוא על נפשו

הגמרא מוסיפה על דברי הברייתא: וְהֵנֵי מִילֵּי – ואלו הדברים שאמרנו, שכשמזכיר את אביו לאחר מותו עליו להוסיף 'הריני כפרת משכבו', הרי זה רק תּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ לפטירתו, כיון שאחר שנים עשר חודש כבר קיבל עונשו שהיה עליו לקבל, שאפילו הרשעים אינם נשפטים בגיהנם יותר משנים עשר חודש, ושוב אין מקום לומר שמקבל על עצמו את הרע הראוי לאב, כיון שגם האב עצמו כבר לא יקבל יותר, ולכן מְכָּאן וְאֵילָךְ אוֹמֵר 'יִזְכְּרוֹנוֹ לִבְרָכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'.

מביאה הגמרא ברייתא נוספת: תָּנוּ רַבָּנָן, חָכָם הדורש לרבים על ידי מתורגמן, שהחכם לוחש למתורגמן את הדרשה, והוא משמיע את דבריו בקול לרבים, כאשר החכם לוחש למתורגמן ומזכיר בדרשתו את אביו או רבו, הרי הוא מְשַׁנֶּה שֵׁם אָבִיו וְשֵׁם רַבּוֹ ואין אומרם בפירוש, אלא אומר 'כך אמר אבא מורי' 'כך אמר רבי מורי'. אבל הַתּוּרְגְּמָן אֵינוֹ מְשַׁנֶּה לֹא שֵׁם אָבִיו וְלֹא שֵׁם רַבּוֹ, אלא מזכירם בשמם.

מבררת הגמרא את הדין שאין התורגמן משנה את שם אביו ורבו: אֲבוּהּ דְּמָאן – אביו של מי, אִילֵּימָא אֲבוּהּ דְּתוּרְגְּמָן – אם הכוונה לאביו של המתורגמן, שאם הוא מזכירו בדרשה מזכירו בשמו ואינו אומר 'אבי מורי' בלבד, קשה, אֲמַאי תּוּרְגְּמָן לַאו בַּר חִיּוּבָא הוּא

המשך בעמוד קסד

– האם התורגמן אינו בן חיוב במצוות, ואיך מותר לו להזכיר את שמות אביו ורבו. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, המדובר הוא על **שֵׁם אָבִיו שֶׁל חָכָם וְשֵׁם רַבּוֹ שֶׁל חָכָם**, שאותם מזכיר המתורגמן בשמם המלא, לפי שאינו חייב בכבודם. **כִּי הָא** – כאשר היה בדרשתו דְּמַר בַּר רַב אַשֵׁי, **כִּי הֲוָה דָּרֵישׁ בְּפִירְקָא** – כאשר היה דורש בדרשה הנאמרת ברבים ללמד את העם הלכות ודינים, ומזכיר את אביו רב אשי, **אֵימוֹ** – הוא **אָמַר** לאמורא המתרגם 'כך אמר **אַבָּא מָרִי', וְאָמְרֵיהּ** – האמורא המתרגם **אָמַר** לציבור 'חָכִי אָמַר רַב אַשֵׁי'.

נאמר בתורה (שמות כ יא) 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ' וכן (ויקרא יט ג) 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ'. הברייתא מלמדת את פרטי החיובים: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ מוֹרָא** האמור בתורה שיש לנהוג בו כלפי האב והאם, כנאמר 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ', **וְאֵיזֶהוּ כִּיבּוּד** שיש לנהוג בו כלפיהם כנאמר 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ'. **מוֹרָא** מאב הוא **שֶׁלֹּא עוֹמֵד** הבן **בִּמְקוֹמוֹ** של האב המיוחד לו לעמוד שם לשוחח עם חבריו ואנשי עצתו, **וְלֹא יוֹשֵׁב** הבן **בִּמְקוֹמוֹ** של האב, **וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו** לחלוק עליו, **וְלֹא מַכְרִיעוֹ** – כאשר ישנה מחלוקת בהלכה בין אביו לחכם אחר אינו מתערב להכריע בה. **כִּיבּוּד** אב ואם הוא **שַׁמַּאֲכִיל וּמַשְׁקֶה מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה** את הוריו, וכן הוא **מַכְנִיס וּמוֹצִיא** – מטפל בענייניהם.

הגמרא דנה אם חובת הבן כוללת גם הוצאת ממון עבור כיבוד הוריו: **אֵיבַעֲיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה,